

Inför USA:s presidentval

Vilka chanser har Robert Kennedy att bli president? Sv.T:s red.sekr. Birger Hagård analyserar situationen efter president Johnsons sensationella tillkännagivande att inte kandidera för omval. Humphrey torde ha väl så goda chanser som Kennedy att få sitt partis nominering, menar förf. Samtidigt erinrar han om att Richard Nixon håller på att skriva historia. Bara en gång tidigare har det hänt i det republikanska partiet, att en besegrad kandidat fått förnyat förtroende. Den gången gällde det Thomas Dewey 1948. Nu verkar det som om Nixon vore i färd med att upprepa konststycket. Och samtidigt har man att ta med i beräkningen George Wallace och hans oberoende parti. Men, framgång i Vietnam, och näste president kan mycket väl heta Johnson!

President Lyndon B. Johnsons sensationella beslut att inte ställa upp till omval har i ett slag totalt förändrat den politiska situationen i USA. Här skall inte motiven för beslutet analyseras närmare. Det finns emellertid anledning att tro på presidentens ord, då han säger sig finna världsläget så oroande, att "president-skapets tunga plikter" inte tillåter honom att kasta sig in i en valkampanj. Genom att inte kandidera har presidenten också understrukt hur allvarligt menat det partiella bombstoppet över Nordvietnam och erbjudandet om fredsförhandlingar är. Det kunde annars ha invänts, att bombstoppet och invitationen endast skulle ha varit inslag i presidentens egen valkampanj. Naturligtvis kan det inte, trots presidentens alla försäkringar om motsatsen, helt uteslutas, att han när saken ställs på sin spets vid det demokratiska partikonventet ändå är beredd att låta sig kallas av partiet till presidentkandidaturen.

Under alla omständigheter är det knappast senatorerna Robert Kennedys och Eugene McCarthys utmaningar, som utgjort den främsta orsaken. Trots kampanjerna från dessa och deras påtagliga framgångar i det demokratiska lägret, borde Johnson kunna ha varit tämligen säker på att nomineras på nytt som sitt partis presidentkandidat, om han så önskat. Det har endast inträffat en gång i amerikansk historia, att en sittande president, som sökt bli nominerad för omval, har misslyckats. Detta skedde 1856 och drabbade demokraten Franklin Pier-

ce, en av USA:s genom tiderna svagaste presidenter. Lyndon B. Johnson med den största valseger bakom sig, som någonsin en amerikansk president har vunnit, skulle knappast ha blivit den som för första gången upprepade Pierce's fadäs.

Det har i praktiken visat sig helt omöjligt för ett parti att vägra den valde presidenten nominering för en andra period. Harry Truman utsattes för starka påtryckningar från olika grupper inom det demokratiska partiet att inte ställa upp som kandidat vid 1948 års val. I samma ögonblick som han tillkännagav avsikten att kandidera fick han emellertid sitt partis stöd, låt vara att många gav det med tungt hjärta. Truman var allmänt nederlagstippad och det blev något av en sensation, då han trots utbrytargrupper från det demokratiska partiet lyckades hemföra segern över sin republikanske medtävlare, Thomas Dewey.

Det finns också anledning att erinra om att alla presidenter under 1900-talet har omvalts för en andra period utom republikanerna William Taft 1912 och Herbert Hoover 1932. I båda fallen har speciella omständigheter förelegat. 1912 splittrades det republikanska partiet genom att Theodore Roosevelt undandrog Taft sitt stöd och bildade ett utbrytareparti, the Progressive Party. Tillsammans erhöll Roosevelt och Taft betydligt fler röster än demokraten Woodrow Wilson, som likväl blev valets segerherre. 1932 förelåg i hög grad speciella omständigheter, när Franklin Roosevelt med sin "new deal-policy" besegrade Hoover.

Förvirring bland demokraterna

Det paradoxala har alltså inträffat, att utgången av presidentnomineringen, som "normalt" borde ha varit klar inom det demokratiska partiet, nu är omöjlig att bestämt förutsäga, samtidigt som den väntade striden i det republikanska partiet tycks ha kommit av sig, innan den ens börjat.

Förutom Robert Kennedy och Eugene McCarthy har nu också vicepresident Hubert Humphrey ryckt fram som aspirant på arvet efter Johnson, om det nu alls blir något arvskifte. Genom presidentens agerande torde ställningen ha försvagats för såväl Kennedy som McCarthy, vilka ju använt kritiken mot Vietnampolitiken som ett av sina främsta slagträn. På sina håll torde man inte heller ha något emot, att president Johnson uppfattas som en statsman, vilken sätter nationens väl framför egna politiska aspirationer, medan Kennedy och McCarthy framstår som illojala kritiker, vilka försökt utnyttja en för landet svår situation för egen vinning.

Därmed skulle också den lojale Hubert Humphrey ha goda utsikter att få sitt partis förtroende. Logiskt ligger han också närmast till att fullfölja Johnson-politiken. Det kan förutskickas, att han får Johnsons öppna stöd. Presidenten kan knappast vilja se i vart fall Robert Kennedy som demokratisk presidentkandidat. Man må också komma ihåg, att lika populär som Kennedy är i demokratiska vänsterkretsar, lika impopulär är han i andra fraktioner av sitt parti.

Nixon skriver historia

Inom det republikanska partiet är Richard Nixon på väg att skriva historia. Sedan det stått strid om hans förnyade vicepresidentkandidatur 1956, var hans nominering 1960 klar långt på förhand. Nederlaget mot John Kennedy var ytterligt knappt. Kennedy fick 49,7 % av rösterna mot Nixons 49,6 %, och Nixon tog 27 stater mot Kennedys 22. (Mississippi elektorer lade sina röster för senator Harry Byrd hellre än att stödja den av dem avskydde Kennedy.) Nixon hoppades övervintra politiskt som guvernör för Californien, den folkrikaste staten, men föll igenom 1962 mot sin demokratiska medtävlare Pat Brown, densamme som 1966 lika klart besegrades av republikanernas nyaste politiska stjärnskott, guvernör Ronald Reagan som med sitt "prosperous society" utgör ett i Sverige föga uppmärksammat alternativ till "the great society". Efter nederlaget mot Brown ansågs Nixon på flertalet håll som politiskt död för all framtid. Med undantag av Thomas Dewey har hittills ingen besegrad presidentkandidat inom det republikanska partiet på nytt fått sitt partis förtroende. Av allt att döma blir Nixon den andre som lyckats med konststycket. Parentetiskt kan det nämnas, att på den demokratiska sidan hittills tre besegrade presidentkandidater lyckats uppnå en ny nominering, nämligen Grover Cleveland 1892, som också lyckades återta presidentposten från Benjamin Harrison, hans besegrare fyra år tidigare, samt

William Jennings Bryan 1900 och 1908 och Adlai Stevenson 1956.

Situationen i dag är av allt att döma den, att Richard Nixon nu kan vara lika säker på en nominering som 1960 eller som Barry Goldwater 1964. Hans främsta medtävlare, guvernörerna George Romney och Nelson Rockefeller har givit upp kampen redan innan den egentligen startat. Möjligen hoppas Rockefeller trots allt på ett så starkt stöd, såväl i vissa inflytelserika kretsar som inte minst i de republikanska primärvalen i Oregon och Florida, där en kandidat kan "skrivas in" utan eget medgivande, att hans namn ändå skall figurera i slutstriden. Hans chanser torde dock i realiteten vara mycket små. På grund av sitt öppna motstånd mot Goldwater under dennes valkampanj 1964 har han skaffat sig ett starkt motstånd i de kretsar, som kontrollerar den republikanska partiapparaten. Goldwater, vilken som partiets "titulärledare" alltjämt har ett starkt inflytande, är knappast beredd att under några omständigheter acceptera Rockefeller som republikansk presidentkandidat. En nominering av denne skulle sannolikt leda till att de konservativa grupperna bröt sig ut ur partiet eller i varje fall vägrade Rockefeller stöd på samma sätt som den liberala falangen 1964 vägrade att stödja Goldwater. Just Nixons lojalitet i valkampanjen 1964 torde i stor utsträckning ha bidragit till hans starka ställning i dag. Ingen förefaller kunna hota hans nominering och splittringen i det demokratis-

ka lägret understryker självfallet kravet på enighet bland republikanerna. Ronald Reagan, som förfogar över ett starkt stöd i konservativa kretsar, torde knappast som utvecklingen gestaltat sig på allvar kunna eller vilja hota Nixons position. De båda står också i mångt och mycket varandra relativt nära, även om Nixon försöker att balansera mellan partiets konservativa och liberala falanger. Reagan torde avvakta sin chans 1972, om Nixon än en gång skulle bli besegrad.

Balans konservativa—liberaler

Det är emellertid uppenbart, att Nixon, om republikanerna alls skall ha någon chans i presidentvalet, inte får upprepa Goldwaters misstag 1964, då denne till sin vicepresidentkandidat utsåg William Miller från det egna lägret. För att upprätthålla enigheten på den republikanska sidan synes det nödvändigt för Nixon att utse en moderat liberal till sin vicepresidentkandidat. Någon given sådan kandidat finns knappast ännu. Det kan förväntas, att Rockefeller inte utan vidare skulle vilja komma ifråga — kombinationen skulle annars utan tvivel bli stark. New Yorks borgmästare John Lindsay betraktas på många håll som extremt liberal, t.o.m. till vänster om vänsterflygeln i det demokratiska partiet, och är för den skull sannolikt ur bilden. Ett annat namn skulle möjligen vara senator Charles Percy från Illinois. Mycket vatten hinner dock flyta, innan det sista ordet blir sagt.

Det finns emellertid också en tredje kraft, som mycket väl kan tänkas bli utslagsgivande i presidentvalet, George Wallace och hans oberoende parti. Den förre Alabamaguvernören har givetvis ingen chans att själv segra men hans syfte är att uppnå en så stor styrka, att vare sig den demokratiska eller den republikanske kandidaten får det flertal av elektorsrösterna, som automatiskt gör honom till president. I det läget blir Wallace tungan på vågen, möjligheter till kompromisser yppar sig, vilka från Wallaces synpunkt måste innebära dels en förstärkt ställning för honom själv och hans meningsfränder, dels att alla "liberala" reformprojekt skjuts på framtiden.

Skulle en kandidat inte få absolut majoritet i elektorskollegiet blir det representanthuset, som får förrätta presidentvalet bland de tre som uppnått det högsta röstetalet. Därvid har varje stat en röst och för val fordras majoritet bland samtliga stater. Det förefaller inte uteslutet, att Wallace kan vinna de fem stater i södern, som 1964 för första gången röstade republikanskt, nämligen Alabama, Georgia, Louisiana, Mississippi och South Carolina. Och genom att ställa upp också på andra håll kan Wallace och hans parti i varje fall åstadkomma en så stor förvirring bland republikaner och demokrater, att utgången blir synnerligen oviss. Det torde vara ganska svårt att i förväg avgöra, vilket av de båda stora partierna som förlorar mest på det tredje partiets uppträdande på scenen. "The white backlash" återfinnes i hela USA. De väntade

rasoroligheterna till sommaren kan komma att få en direkt politisk betydelse.

Representanthuset har endast två gånger tidigare valt president. Första gången var 1800, då Thomas Jefferson valdes framför den minst sagt tvivelaktige Aaron Burr. Och 1824 fick Andrew Jackson se sig besegrad av John Quincy Adams, sedan denne ingått en allians med Henry Clay, varigenom det s.k. national-republikanska partiet uppstod.

Nixons chans

Det är osäkert, om vare sig Humphrey eller Kennedy har någon möjlighet att axla Johnsons mantel med framgång. Efter president Johnsons fredsutspel förefaller det sannolikt, att Vietnamkriget inte kommer att spela den väntade rollen i valstriden. I stället kan det antas, att inrikespolitiska problem, sådana som inflationen och rasoroligheterna, ökar i betydelse. Det är också möjligt, att 1964 års val var exceptionellt. Splittringen bland republikanerna och närheten i tiden till presidentmordet gav John F. Kennedys efterträdare en extra favör. Om den politiska bilden återtar de mera traditionella formerna, måste demokraterna räkna med hårt motstånd i mellanvästern och södern. Att Johnson var vicepresidentkandidat 1960 torde ha varit utslagsgivande för Kennedys hårfina seger över Nixon. Johnson-Humphrey innebar också en "balanced ticket" och återspeglade den tradition med president- och vicepresidentkandidater norr-söder, som alltsedan 1800-talets slut va-

rit avgörande för demokraternas möjligheter att hävda sig. Den geografiska och samtidigt oftast politiska balansen (liberal-konservativ) på valsedeln torde i normala fall vara lika viktig för demokraterna som balansen mellan konservativa och liberaler för republikanerna. Kennedy är knappast gångbar i de för demokraterna svåra staterna och Humphrey har nackdelen av att sakna samma profil som Kennedy eller Nixon. Kan Kennedy eller Humphrey finna en tillräckligt representativ medkandidat? Det förefaller inte särskilt sannolikt, och att de båda skulle alliera sig förefaller föga troligt. Humphrey har trots sin radikala politiska åskådning ingen anledning att älska Kennedy, sedan "klanens" miljoner en gång för åtta år sedan i förödmjukande former stäckte hans förhoppningar om en presidentnominering i West-Virginia.

Det kan bli svårt för den demokrat, som blir nominerad — vare sig det blir Humphrey eller Kennedy; McCarthy kan knappast hävda sig i slutstriden — att få bukt med den djupa splittringen bland demokraterna. Detta ger republikanerna ännu större möjligheter att ta hem spelet. Kanske får vi än en gång uppleva en hård kamp mellan en Kennedy och Nixon. Står det republikanska partiet enigt, bör Richard Nixon ha goda utsikter att segra. Det är dock långt ifrån säkert, att Lyndon B. Johnson är ute ur spelet. Framgång i Vietnam — och näste president kan mycket väl heta Johnson.